

SZEMOT

- 1** ¹ A to są imiona synów Jisraela, przybywających do Egiptu z Jaakowem, każdy przyszedł ze swoją rodziną. ² Reuwen, Szimon, Lewi i Jehuda. ³ Jisachar, Zewulun i Binjamin. ⁴ Dan, Naftali, Gad i Aszer. ⁵ Wszystkich bezpośrednich potomków Jaakowa było siedemdziesiąt osób, a Josef był w Egipcie. ⁶ Umarł Josef, wszyscy jego bracia i całe to pokolenie. ⁷ Synowie Jisraela byli płodni, rodzili się, mnożyli się i stawali się silni coraz bardziej i bardziej. I kraj napełnił się nimi.
- Potomkowie Jisraela w Egipcie
- Nowy król Egiptu
- Niewola synów Jisraela
- ⁸ W Egipcie nastał nowy król, który nie uznawał Josefa. ⁹ I ogłosił swojemu ludowi: Lud synów Jisraela jest liczniejszy i silniejszy od nas. ¹⁰ Postąpmy wobec niego przemyślnie, żeby się nie rozrósł, bo jeśli będzie wojna, to on dołączy do naszych wrogów i będzie z nami walczył. I wyjdą z kraju! ¹¹ [Egipcjanie] ustanowili nad nimi nadzorców podatkowych, żeby ich dręczyli swoimi ciężkimi pracami i budowali miasta [na] spichlerze dla faraona: Pitom i Raameses. ¹² Ale im bardziej ich uciskali, tym bardziej się mnożyli i tym bardziej się rozprzestrzeniaли.

Pardes Lauder

1

1:1 A to są imiona synów Jisraela – Mimo że Bóg policzył ich jeszcze za ich życia (*Bereszit* 35:22-26, 46:8-27), robi to ponownie po ich śmierci, aby pokazać, jak są Mu drodzy. Synowie Jisraela przyrównani są do gwiazd i liczeni są według imion (zob. *Bereszit* 15:5), tak jak napisane jest (*Jeszaja* 40:26): „Ten, który wyprowadza ich wojsko w pełnej liczbie, na wszystkich woła po imieniu”. (Raszi)

A to są imiona – Ci, którzy są tu wymienieni, byli godni otrzymania imienia. Imię każdego z nich odzwierciedla postawę i charakter tego człowieka. Ci mężczyźni byli źródłem światła przez całe swoje życie i to dzięki nim ich pokolenie nie stało się nikczemne. Jednak po ich śmierci nawet sprawiedliwi pośród ich dzieci nie byli równie zasłużeni w oczach Boga i ludzi. (Sforno)

Druga księga Tory rozpoczyna historię Żydów jako narodu. Tekst ten stanowi przejście od opowieści o życiu jednostek i rodzin do historii narodu, poprzez przypomnienie imion osób, które są nam już znane jako jego podstawowe filary. Nastał czas, kiedy „ciało” żydowskiego narodu, rozczłonkowane przez przemoc faraona, leżało wdeptane w ziemię i wydawało się łatwym łupem dla sępów historii, jak to ukazane zostało przodkowi tych ludzi Awrahamowi w proroczej wizji „przymierza między połówkami” (*Bereszit* 15:9-21). Na wezwanie Boga naród ma znowu powstać, do wiecznego życia, choć teraz jeszcze „leży we własnej krwi” (*Jechezkel* 16:6). W czasie opisanym przez początkowe rozdziały *Szemot* Bóg rozpoczął wznoszenie budowli Swojego narodu – nie od wierzchołków dachu, lecz od podobnych do skały fundamentów domu (por.: „jagnię dla rodziny, jagnię dla domu” – *Szemot* 12:3), którymi są wzajemne więzi łączące rodziców i ich dzieci. Szeregi imion, którymi rozpoczyna się księga *Szemot*, mają nam uzmysłowić, że fundamenty wiecznego narodu Boga istniały już na długo przed tym czasem. W okresie poprzedzającym wybawienie i uzdrowienie narodu zostały one jednak spętane przez siłę zniewolenia i przymusu. Synowie Jisraela przynieśli ze sobą te „fundamenty” wówczas, gdy udali się do Egiptu, do tego łona, z którego – wśród bólu i cierpienia – mieli narodzić się jako naród. (r. Hirsch)

imiona synów Jisraela, przybywających – Pierwsze litery tych słów tworzą wyraz szewija ‘niewola’. Uczy nas to, że Żydzi nawet wtedy, gdy przebywali w niewoli egipskiej, utrzymali „imiona synów Jisraela”, czyli

פרשת שמות

א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב
 ב-ג אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה: יִשְׁשָׁכָר
 ד-ה זְבוּלֹן וּבְנֵימֹן: דָּן וּנְפֹתָלִי גָד וְאָשֶׁר: וַיְהִי כָּל-נֶפֶשׁ יִצְאֵי
 ו יֶרֶד-יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם: וַיָּמָת
 ז יוֹסֵף וְכָל-אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
 וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ
 ח אֹתָם: פ
 ט וַיִּקַּם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:
 י וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הֲיֵה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:
 יא הֲבָה נִתְחַכְמָה לוֹ פֹּן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה
 יב מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׂנָאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה
 יג מִן-הָאָרֶץ: וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עַנּוֹתוֹ
 יד בְּסַבְּלַתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת-פְּתֹם
 טו וְאֶת-רַעַמְסֵס: וּכְאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יַפְרֹץ

רשי"י

(א) ואלה שמות בני ישראל... (ב) ויוסף היה... (ג) ויהיה כל נפש יצאי... (ד) וירד יעקב שבעים נפש... (ה) וימת יוסף וכל אחיו... (ו) וישרצו וירבו... (ז) וימלא הארץ אותם... (ח) ויקם מלך חדש... (ט) ויאמר אל עמו... (י) הבה נתחכמה לו... (יא) מלחמה ונוסף גם הוא... (יב) מן הארץ: וישמו עליו שרי מסים... (יג) בסבלתם ויבנו ערי מסכנות... (יד) ואת רעמסס: וכאשר יענה אותו כן ירבה... (טו) ואת רעמסס: וכאשר יענה אותו כן ירבה וכן יפרץ

sprowadzi On ponownie potopu na cały świat, może jednak sprowadzić powódź na jeden naród. (Raszi) Faraon i jego mądrzy doradcy uważali, że nie należy jawnie występować przeciw Żydom, np. zabijać ich mieczem. Byłoby uznane za wielką niegodziwość zabijanie bez powodu ludzi, którzy przybyli na rozkaz poprzedniego króla, aby zamieszkać w Egipcie. Egipcjanie nie pozwoliliby swojemu władcy na popełnienie takiej zbrodni i zdrady, zwłaszcza że synowie Jisraela byli liczni, silni i mogli się bronić i zaatakować Egipcjan. Faraon powiedział, że należy postąpić tak przebiegle, aby Żydzi nie wyczuli, że dzieje się to z nienawiści do nich. Dlatego nałożył na nich podatki, a nakładanie takich obciążeń na cudzoziemców było powszechnym zwyczajem tamtego czasu. Następnie potajemnie nakazał położnym, aby zabijały chłopców na krześle porodowym, tak by nawet matki noworodków nie zorientowały się w tym. Faraon nie chciał posyłać swoich ludzi, by zajmowali się wrzucaniem dzieci do Nilu, rozkazał więc, aby każdy, kto znajdzie żydowskie dziecko, wrzucił je do Rzeki. (Ramban)

bo jeśli będzie wojna – Faraon obawiał się, że królowie Kanaanu wywołają wojnę przeciwko niemu, z powodu pieniędzy, które Josef od nich wziął za zboże. (*Baal Haturim*)

dołączy do naszych wrogów – Ponieważ są oddzieleni od nas i inni niż my przez to, że są obrzezani, mówią innym językiem i przestrzegają żydowskich zwyczajów. Skoro te dwa narody mają tak różne wierzenia i obyczaje, że Egipcjanie nie mogą nawet jeść chleba razem z Hebrajczykami (zob. *Bereszit* 43:32), to bez wątpienia Żydzi są naszymi wrogami, a ich wrogość ujawni się w czasie wojny. (Sforno)

1:11 żeby ich dręczyli – Tak aby Żydzi z własnej woli opuścili egipską ziemię. (Sforno)

i budowali miasta [na] spichlerze – Zaakceptowali zadanie budowania tych miast. (Sforno)

Pitom i Raamses – Na początku nie były one przeznaczone do tego celu (składowania zbiorów) a Jisrael wzmocnił je i ufortyfikował, przystosowując do przechowywania zbiorów. (Raszi)

1:12 Ale im bardziej ich uciskali – Tak samo silnie jak Egipcjanie skłaniali swe serca do gnębienia Jisraela, serce Świętego Jedyne, niech będzie błogosławiony, sprzyjało powiększaniu się liczby Żydów i skłaniało się do wspomagania ich wysiłków. (Raszi)

udręczeni – Nasi rabini uczą, że pochodzi to od słowa *koc* ‘cierń’. Żydzi byli „cierniem w oczach” Egipcjan. (Raszi)

1:13 Egipcjanie niewolili synów Jisraela wyniszczającą pracą – Kiedy Egipcjanie spostrzegli, że Żydzi zgodzili się zajmować się tak podłą pracą, uczynili ich niewolnikami. Skutkiem tego było, że Żydzi wciąż dodawali grzech do grzechu. (Sforno)

Nadzorcy zmusili Żydów do budowania miast-spichlerzy dla faraona. Gdy Egipcjanie spostrzegli, że ta przymusowa praca Żydów nie osłabia, zaczęli się bać o swe własne życie. Rozkazano więc, że każdy Egipcjanin ma prawo zmusić Żyda do pracy dla siebie. (Ramban)

1:14 Uprzykrzyli ich życie – Gdy Żydzi nadal grzeszyli bałwochwalczymi wierzeniami i praktykami, jak mówi prorok: „Lecz oni byli przekorni wobec Mnie i nie chcieli Mnie słuchać; nikt nie odrzucił obrzydliwości miłych dla swoich oczu i nie opuścili bożków egipskich. Wtedy postanowiłem wylać na nich Swoją zapalczliwość i dać upust Swemu gniewowi na nich pośród ziemi egipskiej” (*Jehezkel* 20:8) – wzrosła surowość ciemności. (Sforno)

1:15 hebrajskie położne – Z pewnością pośród tak dużej liczby ludzi były więcej niż dwie położne. Te jednak cieszyły się zaufaniem w stolicy Egiptu i kiedy one zawiodyły zaufanie króla, zrozumiał, że nie może polegać również na położnych w innych miejscach. (Sforno)

jedna nazywała się Szifra, a druga Pua – Szifra to Jochewed, nazywana tu Szifrą, ponieważ upiększała (*meszaferet*) dziecko po porodzie. Pua to Mirjam, nazywana tu Puą, ponieważ wołała, mówiła, gaworzyła z dzieckiem, jak kobieta uspokajająca je, gdy płacze, *pua* oznacza ‘głośno płakać, wołać’. (Raszi)

1:16 jeśli będzie to syn – Faraon był zainteresowany tylko męskimi potomkami, gdyż jego astrologowie przepowiadali, że urodzi się chłopiec, który wyzwoli Jisraela. (Raszi)

uśmierćcie go – W tajemnicy, bez rozgłosu, gdyż okrucieństwo postępowania, jakiego domagał się faraon, wykaczało nawet poza normy tamtych czasów. (Ibn Ezra)

1:17 pomagały chłopcom przeżyć – Wspomagały ich, dostarczając wody i pożywienia. (Raszi)

1:18 Dlaczego to zrobiliście? – Zawiodłyście mnie, bo kiedy was poprosiłem, nie odrzuciliście mojej prośby i zaufałem wam, że zgładzicie dzieci, ale moja nadzieja została rozwiana. (Sforno)

Pomagałyście chłopcom przeżyć! – Nie tylko nie wykonałyście mojego rozkazu zabijania dzieci, ale jeszcze radziłyście kobietom w połogu, jak je chronić. (Sforno)

nie zmieniali swoich imion. Jest to jedna z zasług, dzięki którym, jak uczy midrasz *Szemat Raba*, Żydzi stali się godni uwolnienia z Egiptu. Pozostałe trzy były następujące: Żydzi nie porzucili Świętego Języka hebrajskiego dla egipskiego, wystrzegali się *laszon hara* (obmawiania innych), a także nie przejęli egipskiego sposobu ubierania się. (*Baal Haturim*)

z Jaakowem, każdy przyszedł ze swoją rodziną – Chociaż każdy z nich miał już własną, odrębną rodzinę, wszyscy oni ciągle trzymali się blisko Jaakowa, złączeni z nim silną więzią. Wszyscy byli częściami tego samego starodawnego drzewa, lecz każdy stał się odrębnym konarem, ośrodkiem swojej własnej rodziny. Wszyscy oni są ciągle dziećmi Jaakowa, ale teraz mają już także własne dzieci. Wiecznym źródłem rozkwitu Jisraela jest poczucie wartości rodziny, inspirujące każdego z synów do zbudowania swojej własnej rodziny, ale tylko jako odgałęzienia domu swojego ojca. Umożliwia to każdemu ojcu dalsze życie w jego dzieciach i w dzieciach jego dzieci, tworzy nierozwalną i wieczną więź, łączącą pokolenia. W tym właśnie tkwi tajemnica wiecznego trwania żydowskiego narodu. (r. Hirsch)

1:3 Jisachar – Imię Jisachar pisane jest w tym miejscu z dwiema literami *sin* (Jisachar), wymawianymi jako jedna (Ibn Ezra) **Binjamin** – Binjamin, chociaż był najmłodszym synem, wymieniony jest przed dziećmi Zilpy i Bilhy, gdyż był on synem Rachel, żony Jaakowa. (Ibn Ezra)

1:5 a Josef był w Egipcie – Czy nie był on, razem ze swymi synami, pośród siedemdziesięciu wymienionych wcześniej? Czego Tora chce nas nauczyć, powtarzając tę informację? Chce nam powiedzieć o prawości Josefa. On był tym Josefem, który wypasał owce swego ojca, i tym Josefem, który w Egipcie stał się jak król. Cokolwiek mu się przydarzało, niezmiennie trwał w swej prawości. (Raszi)

1:6 i całe pokolenie – Wszystkie siedemdziesiąt osób; to pokolenie nigdy nie stało się całkowicie nikczemne i ponizone. (Sforno)

1:7 rodzili się – Z tego, że opisując powiększanie się rodzin żydowskich Tora używa sześciu określeń, uczymy się, że kobiety żydowskie rodziły sześcioro dzieci naraz. (Raszi)

plodni, rodzili się – Słowo *szarac* w odniesieniu do owadów oznacza „roić się”. Po śmierci tych pierwszych siedemdziesięciu osób, ich potomkowie zeszedli z dróg swoich ojców i podążali drogami pełzających stworzeń, bo ich ścieżki wiodły do zatracenia. (Sforno)

1:8 nastal nowy król – Raw i Szmuel różnią się poglądami w tej kwestii: pierwszy uczy, że to oznacza w dosłownym sensie nowego króla. Natomiast drugi uczy, że był to ten sam król, który jednak wprowadził nowe prawa. (*Szemat Raba*, Sota 11a)

który nie uznawał Josefa – Według *Targum Onkelos*. Był to król, który nie wykonywał dekretów Josefa.

który nie uznawał – Zachowywał się, jak gdyby nie znał Josefa. (Raszi)

Należy rozumieć to stwierdzenie dosłownie, bez żadnych przenośni (w przeciwieństwie do opinii Talmudu, który w Sota 11a, tłumaczy, że określenie „nowy król” odnosi się do starego króla, który wydał nowe dekrety). Tora uczy: „nastal” (*wajakam*), ponieważ nowy władca nie pochodził z królewskiej rodziny. (Ibn Ezra)

Choć z pewnością w kronikach królewskich znajdował się zapis dokonania Josefa, szczególnie odnośnie do prawa „piątej części zbiorów” (*Bereszit* 47:26), jakie ustanowił, jednak nowy król nie mógł uwierzyć, że Josef mógłby być członkiem żydowskiego ludu, więc – mimo jego zasług – Jisrael nie mógł liczyć na żadne względy. (Sforno)

Niestety, te początkowe zdania nie pozwalają na ostateczne rozpoznanie, co było pierwotną przyczyną tego najwcześniejszego przypadku nienawiści do Żydów. Ze stwierdzenia: „powstał nowy król” wnioskować należy, że zmiana dynastii miała nietypowy, wręcz zbrodniczy charakter. Wyrażenie *kum al* ‘powstać’, użyte w Torze zawsze odnosi się do sytuacji, gdy jakiś władca, stosując gwałt, strącił z tronu swojego poprzednika. Wydaje się zatem, że poprzednia dynastia została obalona i że zarówno kraj, jak i naród egipski znalazły się pod władzą obcej dynastii, która przemocą wzięła we władanie tę ziemię. Gdyby nowa dynastia była pochodzenia miejscowego, to Josef nie byłby dla nowego króla kimś nieznanym. Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że nienawiść do Żydów, która potem wybuchła, jest wyjaśniona właśnie tym, iż nowy król niczego nie wiedział o Josefie. Ludzie – w odróżnieniu od króla – wiedzieli o Josefie i nie patrzyli krzywo na żydowską prowincję (krajną Goszen) i żydowski naród, który w niej się rozwijał. Ludzie uważali Żydów za dobroczyńców, a nie za intruzów i nie uznawali ich dobrobytu za zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa. (r. Hirsch)

1:10 Postąpmy wobec niego przemyślnie – Nasi rabini tak to interpretowali: Przechytrzymy Boga, Zbawcę Jisraela. Skoro Bóg karze *mida keneged mida* – miara za miarę, a obiecał, że nigdy nie sprowadzi na świat kolejnego potopu – zgładzimy Żydów przez wodę i pozostaniemy bezkarni. Ale nie zrozumieli, że obietnica Boga oznaczała, że nie

I [Egipcjanie byli] udręczeni [obecnością] synów Jisraela. ¹³ Egipcjanie niewolili synów Jisraela wyniszczającą pracą. ¹⁴ Uprzykrzyli ich życie ciężką pracą przy zaprawie i przy ceglach i wszelką pracą w polu. Każda praca, do której ich przymuszali, była wyniszczająca. ¹⁵ I wezwał król Egiptu hebrajskie położne, z których jedna nazywała się Szifra, a druga Pua. ¹⁶ I powiedział: Gdy będziecie odbierać porody hebrajskich kobiet i będziecie je widzieć na krześle porodowym, jeśli będzie to syn, uśmierćcie go, a jeśli będzie to córka, [pozwólcie jej] przeżyć. ¹⁷ Ale położne bały się Boga i nie postąpiły tak, jak rozkazał im król Egiptu, lecz pomagały chłopcom przeżyć. ¹⁸ Król Egiptu wezwał położne i powiedział im: Dlaczego to zrobiliście? Pomagałyście chłopcom przeżyć! ¹⁹ A położne odpowiedziały faraonowi: Bo kobiety hebrajskie nie są takie, jak kobiety egipskie, są doświadczone, rodzą, zanim przyjdzie do nich położna. ²⁰ Bóg uczynił dobro dla położnych. A lud mnożył się i stawał się bardzo silny. ²¹ I skoro

Nakaz
zabijania
chłopców
hebrajskich

Drugi
czytający

Nieposłuszeństwo
położnych

Pardes Lauder

1:19 są doświadczone – Dosł. ‘żywotne’. Dorównują umiejętnościami zawodowym położnym. Nasi rabini interpretowali te słowa inaczej: żydowskie kobiety przyrównane są do dzikich zwierząt, które położne nie potrzebują. W jakich miejscach Żydzi są przyrównani do zwierząt? „Młodym lwem jest Jehuda” (*Bereszit* 49:9), „Binjamin: wilk drapieżny” (*Bereszit* 49:27), Josef: „pierworodny byka” (*Bamidbar* 33:17), „Naftali: łania wypuszczona” (*Bereszit* 49:21). Pokolenia, w stosunku do których nie została użyta taka metafora, Tora włącza w jedną kategorię: „Kimże była twoja matka? Lwicą” (*Jechezkel* 19:2). (Raszi)

Żydowskie kobiety są wprawne w rodzeniu dzieci i gdybyśmy próbowały zrobić lub powiedzieć coś niewłaściwego, od razu uświadomiłyby sobie nasze zamiary i nie poprosiłyby nas więcej o pomoc, a przecież „król nie miałby korzyści” z zabicia tylko jednego lub dwóch. (Sforno)

1:21 ustanowił z nich rody – dosł. domy. Rody kohenów, lewitów i królów – wszystkie nazywane są domami (*bet kehuna*, *bet lewija*, *bet malchut*). *Kehuna* i *lewija* powstaną z Jochewed (Aharon i Mosze), a królestwo (*malchut*) z Mirjam, której potomkiem będzie król Dawid. (Raszi)

1:22 całemu swojemu ludowi – Zarządzeniem zabijania męskich potomków faraon objął również Egipcjan, bo w dniu, gdy urodził się Mosze, astrologowie powiedzieli faraonowi: „Dziś urodził się zbawca Jisraela, ale nie wiemy, czy to Egipcjanin, czy Żyd, wiemy tylko, że spotka go cierpienie z powodu wody”. Faraon nakazał więc wrzucanie do Nilu również synów egipskich. Astrologowie nie wiedzieli, że przepowiednia dotyczyła tego, co spotka Moszego z powodu *mei Meriwa* – wód Meriwy. (Raszi)

2

2:1 ożenił się [ponownie] z córką Lewiego – Był od niej oddzielony ze względu na dekret faraona i ponownie się z nią ożenił. Posłuchał napomnienia swojej córki, która mu powiedziała: „Wydaleś dekret okrutniejszy od faraonowego, bo jego zarządzenie skierowane jest tylko przeciw nowo narodzonemu chłopcom, a ty zamierzasz działać również przeciw dziewczynkom”. Dlatego ponownie wziął swoją żonę i odbył drugą ceremonię ślubną. Jochewed została odmieniona i stała się jak młoda kobieta, mimo że w chwili narodzin Moszego miała sto trzydzieści lat. Urodziła się ona pomiędzy murami, na granicy, gdy Jisrael przybywał do Egiptu. Żydzi przebywali w Egipcie łącznie dwieście dziesięć lat, a gdy opuszczali go, Mosze miał osiemdziesiąt lat, więc gdy został poczęty, jego matka musiała mieć sto trzydzieści lat a Tora wciąż nazywa ją „córką Lewiego”. (Raszi)

2:2 że jest wyjątkowy – dosł. dobry, piękny. Gdy się urodził, cały dom wypełnił się światłem. (Raszi)

Po jego urodzeniu cały dom wypełnił się światłem. Lub: urodził się obrzezany, co wskazuje na jego duchową doskonałość. (Sota 12a)

» וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת-בְּנֵי
 ד ישראל בַּפָּרֶךְ: וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בַּעֲבַדָּה קָשָׁה
 בַּחֹמֶר וּבַבְּלִבָּנִים וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל-עֲבֹדֹתָם
 טו אֲשֶׁר-עֲבָדוּ בָהֶם בַּפָּרֶךְ: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֻדָת
 הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֲחֹת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוּעָה:
 טז וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֹכָן אֶת-הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתָן עַל-הָאֲבָנִים
 יז אִם-בֶּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאִם-בַּת הוּא וְחָיָה: וַתִּירָאן
 הַמִּילֻדָת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן
 שני יח מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲשִׂין אֶת-הַיְלָדִים: וַיִּקְרָא מֶלֶךְ-
 מִצְרַיִם לְמִילֻדָת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֹשִׂיתָן
 ט הדָּבָר הַזֶּה וַתַּחֲשִׂין אֶת-הַיְלָדִים: וַתֹּאמְרוּן הַמִּילֻדָת
 אֶל-פְּרֹעֹה כִּי לֹא כַּנְּשִׂים הַמִּצְרַיִת הָעִבְרִית כִּי-חַיֹּת
 כ הָיָה בְּטָרִם תִּבּוֹא אֵלֵהֶן הַמִּילֻדָת וַיֵּלְדוּ: וַיִּיטַב
 כא אֱלֹהִים לְמִילֻדָת וַיַּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מֵאֵד: וַיְהִי

רשי"י

קקו"ס היו צעיניהם: (יג) צפרף. צעצודה קשה המפרכת את הגוף ומשפרתו: (טו) למילדת. הוא לשון מולידות חלף שיש לשון קל ויש לשון כבד כמו שזכר ומשכר דובר ומדבר קד מוליד ומלד: שפרה. זו יוכבד. על שם שמשפרכת את הנולד: פועה. זו מרים על שם שפועה ומדפרת והוגה לנולד קדך הבשים המפסוסות סינוק הצוקה: פועה. לשון זקקה כמו פיולדה חפעה: (טז) צילדכן. כמו צהולדכן: על הצענים. מושב האשה היולדת וצמקום אחר קוראו משצר. וקמוכו עושה מלאכה על הצענים. מושב כלי אומנות יולר כלי חרש: אם בן הוא וגוי. לא היה מקפיד חלף על הזכרים שאמרו לו אנטגניקו שעתיד להוליד בן המושיע אותם: וקיה. וקיה: (יז) ופחיון את היולדים. מספקות להם מים ומזון פרגום כראשון וקומא והשני וקיימתן לפי שלשון עברית לנקבות רבות תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולי פעלתם. כגון ופחמן. איש מלרי לשון עבר כמו ויחמרו לזכרים. ופזרנה צפיקם לי דפרתם כמו ופזרו לזכרים. וכן ופחללה אחתי אל עמי לשון עבר חללתם. כמו ופחללו לזכרים: (יט) פי חיות הנה. פקיוות פמילדות. פרגום מילדות חיתא. ורצותינו דרשו כרי הן משולות פחיות השדה שחיון רכוכות מילדות. וביכן משולות לחיות. גור חנה. חצב וקרף. צבור שורו. חילה שלוחה. ומי שלא נקטב זו כרי הפחיון קללן (ס"א) ויצרך אותם ועוד פחיון מה חמד לביאה: (כ) וייטב. היטיב לכן. וזה חלוק צמצה פיסודה צ' אחיות ונתן לה וי"ו יו"ד צראשה כשהיא צאה לדבר צלשון ויפעיל הוא נקוד היו"ד ציר"י שהוא קמן קמן וייטב חלבים למילדות. וירב צצת יהודה הקצה פחיה. וכן ויגל את השחריית. ופחללן הגלה את השחריית. ויפן זכ את זכ. הפנה הצצות זו לז. כל חלו לשון מפעיל את החרים וכשהוא מדבר עלי ויפעל הוא נקוד היו"ד צחיר"ק. כגון וייטב צעיניו לי הוטב. וכן וירב העם ותרצה העם. ויגל יהודה הגלה יהודה. ויפן פה וכה פנה לכאן ולכאן. ואל פשיצני וילך וישב ויכד וינא לפי שחיון מגזרתן של חלו שחרי היו"ד יכוד צכן ירד ונא ישב ילך יו"ד חות שלישיית צו: וייטב

położne bały się Boga, [Bóg] ustanowił z nich rody. ²² A faraon rozkazał całemu swojemu ludowi: Każdego syna, który się urodzi, wrzucicie do Rzeki, a każdej córce dacie przeżyć!

2

Narodziny
Moszego

¹ Człowiek z rodu Lewiego poszedł i ożenił się [ponownie] z córką Lewiego. ² Kobieta zaszła w ciążę i urodziła syna. Zobaczyła, że jest wyjątkowy i ukrywała go przez trzy miesiące. ³ [Gdy] nie mogła go dłużej ukrywać, wzięła dla niego arkę z trzciny i wysmarowała ją gliną i smołą. Włożyła do niej dziecko i umieściła w sitowiu przy brzegu Rzeki. ⁴ Siostra [chłopca] stanęła w oddali, żeby wiedzieć, co się z nim stanie. ⁵ Córka faraona zeszła nad Rzekę, aby się kąpać, a jej służące chodziły wzdłuż Rzeki. Zobaczyła tę arkę wśród sitowia, posłała swoją służącą i ta wzięła ją. ⁶ [Córka faraona] otworzyła i zobaczyła dziecko. Chłopiec płakał. Ulitowała się nad nim i powiedziała: On jest z dzieci Hebrajczyków. ⁷ [Wtedy] jego siostra powiedziała do córki faraona: Czy mam pójść i zawołać ci [kobietę] karmiącą spośród kobiet hebrajskich, która wykarmi dla ciebie

Córka
faraona
znajduje
Moszego

Pardes Lauder

Jest oczywiste, że każda matka kocha swoje dziecko, czy jest dobre, czy złe, i każda ukryłaby je przed zabójcami. Dlatego Tora nie potrzebuje mówić, że dziecko było „dobre”. Jej słowa oznaczają raczej, że matka zobaczyła w dziecku coś wyjątkowego, co uświadomiło jej, że stanie się cud i zostanie ono uratowane. (Ramban)
Słowo „piękny” jest tu użyte w takim znaczeniu, jak w *Bereszit* 6:2 „córki ludzkie są piękne”. Widziała, że był niezwykle piękny i przeczuwała w tym szczególny zamysł Stwórcy, bo piękno postaci wskazuje na fizyczną wyższość i doskonałość sił twórczych obdarzonej nim osoby. (Sforno)

wyjątkowy – Dosłownie *tow* ‘dobry’. Tak jak światło pierwszego dnia stworzenia, o którym Tora mówi, że było *tow* ‘dobre’. Pierwszy dzień stworzenia był wyjątkowy, ponieważ napisane jest o nim, że był *echad* ‘jeden’, tego dnia zostało stworzone duchowe światło, a o świetle jest powiedziane, że było „dobre”. (r. Sacha Pecaric)

2:3 nie mogła go dłużej ukrywać – Egipcjanie obliczyli czas od momentu, gdy Amram posłubił Jochewed ponownie. Lecz zamiast po dziewięciu miesiącach, Jochewed urodziła dziecko po sześciu miesiącach i jednym dniu. (Raszi)

arkę – Słowo *tewa* ‘arka’, jest tym samym słowem, którego Tora używa na określenie arki, którą wybudował Noach (*Bereszit* 6:14 i dalsze), by uratować przed potopem życie członków rodziny i zwierząt. Jednocześnie *tewa* oznacza też ‘słowo’, co można odczytać jako aluzję do roli „słowa” w Torze. (r. Sacha Pecaric)

gliną i smołą – smołą na zewnątrz, a gliną wewnątrz, aby Mosze nie musiał wachać nieprzyjemnego zapachu smoły. (Raszi)

i umieściła w sitowiu – W miejscu, gdzie nie mogłaby być widoczna. Wybrała to miejsce, aby obejść dekret królewski nakazujący wrzucić dziecko do wody, tzn. umieściła dziecko w rzece, ale przy brzegu, pośród sitowia. (Sforno)

2:4 żeby wiedzieć, co się z nim stanie – Myślała, że jakiś Egipcjanin mógłby znać go za porzucone dziecko. W Egipcie było wiele takich dzieci, gdyż kraj pelen był rozpusty i niemoralności (por. *Jechezkeł* 23:20). (Sforno)

2:5 Córka faraona zeszła – Ostatnie litery tych słów tworzą wyraz *datah* ‘jej wiara’. To nas uczy, że córka faraona zeszła do rzeki, by się zanurzyć z intencją przejścia na wiarę Jisraela. (*Baal Haturim*)

Zeszła ze swojego miejsca. (Ibn Ezra)

aby się kąpać – Jak to było w zwyczaju egipskich kobiet. (Ibn Ezra)

Obok Nilu wybudowana była specjalna komnata, bo skoro „córka króla jest pełna chwały” (*Tehilim* 45:14), nie zeszłaby publicznie nad brzeg rzeki. (Sforno)

כִּי־יֵרְאוּ הַמַּיִלֵדֹת אֶת־הַאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתָיִם:
 כב וַיֵּצְאוּ פְרַעֲוֶה לְכָל־עַמּוֹ לְאֹמֶר כָּל־הַבָּן הַיֵּלֹד הַיֵּאֲרָה
 תִּשְׁלַיְכֵהוּ וְכָל־הַבֵּת תַּחֲוִיוּ: פ

ב

א-ב וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לוֹי: וַתַּהַר הָאִשָּׁה
 וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה
 ג יָרְחִים: וְלֹא־יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו וַתִּקַּח־לוֹ תַּבַּת גָּמָא
 וַתַּחְמְרָהּ בַּחֲמֵר וּבַזָּפֹת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֵּלֶד וַתִּשֶׂם
 ד בְּסוּף עַל־שִׁפְתַּת הַיָּאֵר: וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק לַדַּעָה
 ה מֵהַיַּעֲשֶׂה לוֹ: וַתֵּרָד בַּת־פְּרַעֲוֶה לַרְחֹץ עַל־הַיָּאֵר
 וַנַּעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל־יַד הַיָּאֵר וַתֵּרָא אֶת־הַתַּבָּהּ בַּתּוֹךְ:
 ו הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ: וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ
 אֶת־הַיֵּלֶד וְהִנֵּה־נֶעַר בֶּכָה וַתַּחֲמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֵּלֶדִי
 ז הָעֵבְרִים זֶה: וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרַעֲוֶה הַאֵלֶּךְ:
 וַקְרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקֹת מִן הָעֵבְרִית וַתִּינַק לָךְ:

רשי"י

חֲלָבִים לְמֵי־לֶדֶת. מכו ה'טו"ז: (כא) וַיַּעַשׂ לָהֶם צִפִּיִּים. צפוי כהונה ולויה ומלכות שְׁקֵרוּיִן צפויים. וַיֵּצְאוּ אֶת צִיִּת ה' וְאֶת צִיִּת הַמַּלְךְ כְּהוֹנֵה וְלוֹיֵה מִיּוֹכָדֵד. ומלכות ממרים כְּדֹאִיתָא צִמְסַכַּת סוּטָה: (כב) לְכָל עַמּוֹ. אף עַל־הַסָּגֵר יוֹם שְׁנוֹלֵךְ מִשָּׁה חָמְרוּ לוֹ אֲלֻטְגִינִיּוּ הַיּוֹם נוֹלֵךְ מוֹשִׁיעֵן וְאִין אִינוּ יוֹדְעִים אִם מִמְלָכִים אִם מִיִּשְׂרָאֵל וְרוֹאִין אִינוּ שְׁסוּפוֹ לְלִקּוֹת צִמְסִים לְפִיקֵךְ גִּזְרֵי אֹתוֹ הַיּוֹם אִף עַל הַמְלָכִים שְׁנִמְרֵם כָּל בְּצֵן הַיֵּלֹד וְלֹא נִחְמַר הַיֵּלֹד לַעֲבָרִים וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפוֹ לְלִקּוֹת עַל מִי מְרִיבָה: (ג) וַיִּקַּח אֶת צִיִּת לְוִי. פְּרוּשׁ הָיָה מִמְנַגֵּה מִפְּנֵי גִזְרַת פְּרַעֲוֶה (וְחָזַר וְלִקְחָהּ וְזָכוּ וַיִּגָּד שֶׁהֵלֶךְ צִעֲנָת צִיִּתוֹ שֶׁאִמְרָה לוֹ גִּזְרַתֵךְ קָשָׁה מִשָּׁל פְּרַעֲוֶה אִם פְּרַעֲוֶה גִזְרֵי עַל הַזְּכָרִים וְאִתָּה גַם כֵּן עַל הַנְּקִיבוֹת. צִרְשׁ"י יִשָּׁן) וְהַחֲזִירָה וְעָשָׂה צִפִּי לְקוֹחִין שְׁנִיִּים. וְאִף הָיָה נִכְפָּקָה לְהִיּוֹת נַעֲרָה. וְצִיִּת ק"ל שֶׁנֶּכֶּה הָיְתָה שְׁנוֹלֵדָה צִצּוּחָהּ לְמַלְכִּים צִיִּן הַחֹמּוֹת. וּמֵאִתָּים וְעָשָׂר נִשְׁפָּחוּ שֵׁם וּכְשִׁנְאָה הָיָה מִשָּׁה כֵּן שְׁמוּנִים שָׁנָה. אִם כֵּן כְּשִׁנְתַּעֲבָרָה מִמֶּנִּי הָיְתָה צִיִּת מֵאֵה וְשִׁלְשִׁים וְקוֹרָא אֹתָהּ צִיִּת לְוִי: (ד) כִּי טוֹב הוּא. כְּשִׁנְוֹלֵד וְתִמְלָא הַצִּיִּת כִּלּוֹ אֹרְחָה: (ה) וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו. שְׁמֵנוּ לֵה הַמְלָכִים מִיּוֹם שֶׁהַחֲזִירָה וְהָיָה יִלְדָתוֹ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיּוֹם א' שֶׁהַיֵּלֶדֶת לְשִׁצְעָה יוֹלְדָתָהּ לְקוֹמְטֵעִין וְהֵם צְדָקוֹ חֲחֵרִיךְ לְסוּף ט': גַּמָּה. גְּמִי צִלְשׁוֹן מִשְׁנָה וּבִלְע"ז יוֹנ"קוֹ רַךְ הוּא וְעוֹמֵד צִפְנֵי רַךְ וּבְכָנִי קָשָׁה: צַחֲמֵר וּבִצְפֹת. זָפֹת מִצְחוֹן וְשֵׁט מִצְפִּינִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְיַח אֹתוֹ לְדִיק דְּצָר רִיחַ רַע שֶׁל זָפֹת: וַתִּשֶׂם צִפּוּף. הוּא לְשׁוֹן אֲחָם רוֹשִׁי"ל צִלְע"ז וְדוּמָה לוֹ קֶכֶה וְסוּף קַמְלוֹ: (ו) לְרַחֵן עַל הַיָּאֵר. סָרַם הַמְקַרָּא וּפְרָשָׁהּ וַתֵּרָד צִיִּת פְּרַעֲוֶה עַל הַיָּאֵר לְרַחוֹן צוֹ: עַל יַד הַיָּאֵר. אֲלֵל הַיָּאֵר כְּמוֹ רָחוֹ חֲלֵקֶת יוֹאֵב עַל יַד וְהוּא לְשׁוֹן יַד מִמֶּשׁ שְׂדֵי הָאֲדָם סְמוּכָה לוֹ. וְר"ד הוֹלְכוֹת לְשׁוֹן מִיִּתָּה כְּמוֹ הַנֶּכֶה אֲלֵכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת. הוֹלְכוֹת לְמוֹת לְפִי שְׁמַחוּ צָה. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן כִּי לְמַד לֵנו לְכַחוּב וְנַעֲרֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת: אֶת שְׁמִתָּה. אֶת שְׁמִתָּה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ לְשׁוֹן יַד. אֲלֵל לְפִי דְקוֹדֵק לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ הָיָה לוֹ לְהִנְקֵד שְׁמִתָּה מ"ס דְּגוּשָׁה. וְהֵם דְרָשׁוּ אֶת שְׁמִתָּה אֶת יַדָּהּ וְשִׁפְרָצְצָה שְׁמִתָּה אֲמוֹת הַרְבֵּה: (ז) וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ. אֶת מִי רָחַתָּה הַיֵּלֶד זָכוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוּ שְׁרָחַתָּה עִמּוֹ שְׁכִיבָה: וְהֵכֶה נַעַר צוּכָה. קוֹלוֹ כְּנַעֲרָה: (ח) מִן הָעֵבְרִית. שֶׁהַחֲזִירָתוֹ עַל מַלְכוּת

Po hebrajsku *meszithu* oznacza raczej 'usunęłam'. Ja jednak twierdzę, że słowo to oznacza tu „wyjąć na zewnątrz”. (Raszi)

Nazwałam go Mosze, bo będzie ratować innych. Rzeczywiście, teraz to ja wyciągnęłam go z wody, gdzie został umieszczony, ale tak zostało zawyrokowane przez prorocтва (zob. *Daniel* 4:14), aby on w zamian ratował innych. (Sforno)

Dając mu imię Mosze, córka faraona miała zamiar wpoić w niego, że jak długo żyje, nie może nigdy zapomnieć, iż został wrzucony do wody i to ona wydobyła go stamtąd. Jego serce powinno być zawsze napełnione współczuciem dla innych. Powinien być zawsze gotów do tego, by być *mosze* – „wyciągającym” innych z cierpienia. (r. Hirsch)

2:11 Mosze urósł – Czy Tora nie powiedziała w poprzednim wersecie, że „dziecko podrosło”? Rabi Jehuda, syn rabiego Ilaji, powiedział: „Pierwsza wzmianka odnosi się do fizycznego dorastania, natomiast drugie stwierdzenie odnosi się do wzrostu jego pozycji społecznej, gdyż faraon wyznaczył go do kierowania swoim domostwem”. (Raszi)

zobaczył ich ciężką pracę – Dostrzegł ich cierpienie i przejął się nim. (Raszi)

Zwrócił uwagę na cierpienia swych braci. (Sforno)

Mosze powiedział faraonowi: 'Jeżeli ktoś posiada niewolnika, a nie pozwoli mu na choćby jeden dzień odpoczynku w tygodniu – sprawi, że niewolnik umrze. Jeżeli nie pozwolisz, by twoi niewolnicy odpoczywali jeden dzień w tygodniu – sprawisz, że umrą'. Faraon zgodził się, a Mosze ustalił, że Szabat będzie dniem ich odpoczynku. (*Szemat Raba*)

człowiek z Egiptu – Egipcjanin kontrolował nadzorców żydowskich. Budził ich wraz z pianiem koguta, aby zaczynali pracę. (Raszi)

zabił – Według *Szemat Raba*, dosł. 'uderzył'.

zabił Hebrajczyka – Hebrajczykiem był mąż Szelomit, córki Diwriego. Spodobała się ona Egipcjaninowi, więc przyszedł w nocy, zbudził jej męża i wyprowadził go na zewnątrz, a sam, wszedłszy do jego domu, położył się z jego żoną, która sądziła, że to jej mąż. Hebrajczyk wrócił i poznał, co się stało. Gdy Egipcjanin spostrzegł to, przez cały dzień chłostał go i zastraszał. (Raszi)

I ujrzał, że człowiek z Egiptu zabił Hebrajczyka, [jednego] spośród jego braci – Z powodu poczucia braterstwa Mosze odczuł potrzebę pomśzczenia Hebrajczyka. (Sforno)

2:12 Obrócił się tu i tam – Mosze widział, co Egipcjanin uczynił Hebrajczykowi w domu i na polu. Według *pszał* (zwykłego znaczenia), należy rozumieć tak, jak jest napisane, czyli że rozejrzał się dookoła. (Raszi)

zobaczył, że nikogo nie ma – Zobaczył, że wśród potomków tego człowieka nie będzie nikogo, któremu przeznaczone będzie zostać konwertytą. (Raszi)

2:13 dwóch Hebrajczyków – Byli to Datan i Awiram. To oni później (*Szemat* 16:20) zostawią sobie pewną ilość manny, łamiąc przykazanie Boga. (Raszi)

Powiedział do napastnika – Ponieważ obaj byli jego braćmi, nie uderzył winnego, lecz upomniał go. (Sforno)

swojego bliźniego – Taki sam nikczemnik, jak i ty. (Raszi)

2:14 Kto cię ustanowił nad nami człowiekiem władzy – Wciąż jesteś tylko młodzieńcem. (Raszi)

Słowa „Kto cię ustanowił nad nami władcą” ujawniają już na tak wczesnym etapie naszej historii cechę, która charakteryzuje nas po dziś dzień i która leży u źródła wszystkich naszych wad, jak i naszych zalet jako narodu. Sześćset tysięcy ludzi nie mogło zdobyć się na odwagę, aby obronić swoje dzieci przed pacholkami jednego nieżydowskiego tyrana, ale żaden z nich nie godził się na to, aby uznać władzę drugiego Żyda nad sobą. Nie poddadzą się władzy innego człowieka i będą uważać nawet najbardziej usprawiedliwioną naganę ze strony drugiego Żyda za arogancję, za odrzucenie zasady, że wszyscy Żydzi są równi. Mimo że tak długo pobieraliśmy nauki w szkole wygnania, nie zmieniliśmy naszych przyzwyczajzeń w tym względzie. Jakże trudnym do jakiegokolwiek obróbki materiałem musieliśmy być wówczas, kiedy jeszcze nie zaczął się ten proces „szkolenia”. Nie był to zatem wcale najbardziej uległy, ale wprost przeciwnie, najbardziej krnąbrny – ten lud, który Bóg wybrał dla Siebie. To właśnie temu narodowi o twardym karku dał On swoje esz *dat* 'Prawo Ognia'. Ta ognista siła Jego Prawa sprawdziła się dzięki swojej zdolności do ujarzmienia takiego narodu. Musieliśmy zostać skuci ciężkimi ciosami losu, aby stać się tak twardzi, a równocześnie tak giętki jak stal. Ulegli w naszej relacji z Bogiem, ale nieugięci, twardzi i mocni w sprzeciwie wobec wszelkiej ludzkiej władzy. Taka twardość karku może powodować bunt i kierować ku błędnym celom. Bez tego jednak nigdy nie stabilibyśmy się nieśmiertelnym Narodem Prawa. (r. Hirsch)

Masz zamiar mnie zabić – Dosł. *halehargeni ata omer* 'Czy zabijesz mnie mówiąc'. Mosze zabił Egipcjanina, 0 wymawiając *Szem hameforasz* – Czteroliterowe niewypowiedane Imię Boga. (Raszi)

chodziły – Nasi rabiini tłumaczą, że słowo *holchoth* ‘chodziły’ można tłumaczyć tak jak w *Bereszit* 25:32 – „wychodzę umierać”. Towarzyski córki faraona „szły” umrzeć, gdyż sprzeciwiły się, by ona ratowała Moszego. Jaki inny miałby być cel stwierdzenia: „Służące szły”? (Raszi)

wzdłuż Rzeki – Znaczenie słowa *jad* ‘strona’, ‘miejsce’ jest tutaj takie samo, jak *jad* ‘miejsce’ w „będziesz miał pewne miejsce” (*Dewarim* 23:13), ponieważ dalej będzie powiedziane, iż wysłała ona jedną ze swoich służących (*amatah*), aby przyniosła arkę. Księżniczka bowiem nie zeszlaby pośród trzciny, a arka była z dala od brzegu, tak że nikt przechodzący w pobliżu nie mógł jej dosięgnąć. Ponadto, z gramatycznego punktu widzenia, użyte tu na określenie służącej słowo *ama* nie może oznaczać ramienia, gdyż litera *mem* w tym słowie nie ma dagesza (znaku wzmocnienia wymowy spółgłoski, w postaci kropki w literze), natomiast *mem* w słowie *ama* oznaczającym ‘łokieć’, np. w „długości jednej ama” (*Szemat* 30:2), zawiera *dagesh*. (Ibn Ezra)

a jej służące chodziły wzdłuż Rzeki – Dlatego nie wysłała po arkę żadnej z dam dworu, ponieważ nie było ich przy niej. (Sforno)

posłała swoją służącą – Niewolnicę, która towarzyszyła jej w kąpeli. Wszystko to stało się z woli Boga, tak by żadna z dam dworu nie została wysłana po dziecko, gdyż mogłaby zdecydować o wrzuceniu go do rzeki. (Sforno)

Przykład ten uczy nas, że człowiek nigdy nie powinien uznać jakiegogo zadania za niewykonalne. Kobieta ta była daleko od arki, a jednak sięgnęła po nią – a Bóg pomógł jej osiągnąć cel. (r. Mendel z Kocka)

2:6 otworzyła i zobaczyła – Kim był ten, kogo zobaczyła? Dzieckiem. Takie jest wytłumaczenie zwykle (*pszat*). Lecz według midrasza zobaczyła Szechinę (Bożą Obecność) razem z Moszem. (Raszi)

Zobaczyła, że był wyjątkowo piękny i dobry. (Sforno)

Chłopiec płakał – Jego głos był jak głos młodzieńca. (Raszi)

zobaczyła dziecko. Chłopiec płakał – Zobaczyła, że chociaż był dzieckiem, płakał jak młodzieniec. Dziecko, od chwili narodzenia aż do czasu wzrostu i dojrzewania, jest nazywane *jeled*, np.: „młodzieńcy, którzy z nim wyrosli” (*Melachim* 12:10) lub „młodzieńcy bez skazy” (*Daniel* 1:4). Gdy młody chłopiec zaczyna się rozwijać, jest nazwany *naar* – ‘niekompletny, niedokończony’ jak jego czyny. Każdy sługa jest nazwany młodzieńcem lub młodym chłopcem (*naar*), bo większość jego czynów jest niedoskonała w stosunku do celu zamierzonego przez pana. Córka faraona zobaczyła, że chociaż ma przed sobą dziecko niedawno urodzone, jednak młodzieniec zapłakał, tj. jego czyny były, w cudowny sposób, o wiele bardziej dojrzałe niż jakiegokolwiek dziecka w podobnym wieku. (Sforno)

Mosze był tak duży, jakby był w pełni rozwiniętym chłopcem. Tora używa w odniesieniu do Moszego słowa *naar* ‘chłopiec’, choć był on *janak* ‘niemowlęciem’. Córka faraona zauważyła, że Mosze był obrzezany, dzięki czemu rozpoznała w nim „dziecko Hebrajczyków”. Odczuła litość wobec niego, z powodu jego wyjątkowej piękności. Takie jest znaczenie słów, że był on „wyjątkowy”. (Ibn Ezra)

To wyrażenie odnosi się do Aharona, który znajdował się w pobliżu. (*Baal Haturim*)

Córka faraona doszła do wniosku, że jest to żydowskie dziecko, bo wiedząc o rozkazie faraona, pomyślała, że matka próbowała uchronić je w ten sposób przed śmiercią lub też nie chciała jej oglądać, a Egipcjanka nie musiałaby przecież obawiać się o swojego syna. Niektórzy rabiini twierdzą, że córka faraona zobaczyła, iż dziecko było obrzezane, ale żeby się o tym przekonać, musiałaby zdjąć mu ubranko i sprawdzić, a o tym Tora nie wspomina. (Ramban)

Ulitowała się nad nim – Poczula żal, że dziecko tak piękne, z takimi oznakami doskonałości, ma być wrzucone do rzeki. (Sforno)

powiedziała: On jest z dzieci Hebrajczyków – Nie może to być podrzutek, zrodzony w nieprawości, który byłby gotów zdradzić swego dobroczyńcę, jak jest powiedziane: „dzieci odstępstwa, potomstwo kłamstwa” (*Jeszaja* 57:4). (Sforno)

2:7 spośród kobiet hebrajskich – Córka faraona umieszczała Moszego u wielu egipskich nianiek, lecz daremnie. Mosze nie przyjmował pokarmu od egipskich kobiet, ponieważ wyczuwał w ich mleku smak niekoszarnych potraw. (Raszi do *Sota* 12b)

Tak aby mleko, którym będzie karmiony, było bardziej odpowiednie dla jego natury. (Sforno)

która wykarmi dla ciebie dziecko – Będzie przygotowany, by ci służyć, ponieważ jego wygląd i cechy świadczą o tym, że jest z pewnością gotów, by „stać przed królami” (*Miszle* 22:29). (Sforno)

2:9 Weź to dziecko – Nieświadomie wypowiedziała prorocтво: „Oto jest to, co twoje”. (Raszi)

2:10 I był dla niej [jak] syn – Zarówno córka faraona, jak i sam faraon traktowali Moszego z wielką miłością. Mosze mógł przebywać w towarzystwie faraona, jak długo chciał. (*Szemat Raba*)

wyciągnęłam go – Znaczenie tego słowa jest takie, jak podaje *Targum Onkelos*: „wyjęłam go na zewnątrz”.

dziecko? ⁸ Córka faraona odpowiedziała jej: Idź. Dziewczyna poszła i zawołała matkę dziecka. ⁹ Córka faraona powiedziała [do niej]: Weź to dziecko i wykarm je dla mnie, a ja dam ci zapłatę. Kobieta wzięła dziecko i karmiła je. ¹⁰ Dziecko podrosło i [matka] przyprowadziła je do córki faraona. I był dla niej [jak] syn. Nadała mu imię Mosze, bo powiedziała: Dlatego, że wyciągnęłam go (*mesziti*) z wody. ¹¹ Wydarzyło się w tym czasie, gdy Mosze urósł, [że] wyszedł do swoich braci i zobaczył ich ciężką pracę. I ujrzał, że człowiek z Egiptu zabił Hebrajczyka, [jednego] spośród jego braci. ¹² Obrócił się tu i tam, zobaczył, że nikogo nie ma, poraził [śmiertelnie] Egipcjanina i ukrył go w piasku. ¹³ Wyszedł następnego dnia, a tu dwóch Hebrajczyków sprzeczało się [ze sobą]. Powiedział do napastnika: Czemu chcesz zabić swojego bliźniego? ¹⁴ A [ten mu] odpowiedział: Kto cię ustanowił nad nami człowiekiem władzy i sędzią? Masz zamiar mnie zabić, tak jak zabiłeś Egipcjanina? Mosze przestraszył się i pomyślał: Rzeczywiście, sprawa jest [już] znana. ¹⁵ Faraon usłyszał o tej sprawie

Trzeci
czytający

Mosze
i człowiek
z Egiptu

Pardes Lauder

Jeśli Mosze zabił Egipcjanina przez wypowiedzenie Imienia, kto powiedział klóącym się Hebrajczykom, że to on jest zabójcą? Być może Mosze najpierw schwytał Egipcjanina, zanim wymówił Imię Boga, i to właśnie zobaczył Hebrajczyk – wyjaśniałoby to użycie słowa „poraził”. Lub być może było tak, że ponieważ po wypowiedzeniu Imienia Boga Egipcjanin padł martwy, Mosze obawiał się, iż ktoś doniesie o tym faraonowi, i pochował Egipcjanina w piasku. Hebrajczyk widział więc, jak Mosze zakopuje ciało, choć nie wiedział, jak doszło do zabójstwa. (Ramban)

Najwyraźniej szukasz pretekstu, żeby mnie zabić, tak jak zabiłeś Egipcjanina. (Sforno)

Mosze przestraszył się – Można rozumieć to wyrażenie dosłownie. Midrasz mówi jednak, że Mosze bał się, gdyż widział nikczemnych ludzi pośród Jisraela, donosicieli. (Raszi)

Dlatego próbował się chronić i uciekł. (Sforno)

Rzeczywiście, sprawa jest [już] znana – Midrasz mówi: ‘Sprawa, która była dla mnie zagadką, została mi wyjaśniona. Zwykle pytałem: Czym zgrzeszył Jisrael bardziej niż reszta siedemdziesięciu narodów świata, że teraz cierpi katorżniczą pracę? Lecz teraz widzę, że są pośród nich donosiciele, zasłużyli więc na taką karę’. (Raszi)

2:15 Faraon usłyszał – Datan i Awram donieśli na Moszego. (Raszi)

szukał [sposobności, jakby] zabić Moszego – Przekazał Moszego katu, aby go zabił, lecz miecz nie mógł uczynić szkody Moszemu. To jest znaczenie tego, co powiedział Mosze: „Bóg (*El*) mojego ojca przyszedł mi z pomocą (*ezri*) i uratował mnie od miecza faraona” (Szemot 18:4). (Raszi)

zatrzymał się w kraju Midjan – Tutaj słowo *wajeszew* ‘zatrzymał się’, dosł. ‘usiadł’, oznacza, że spędził tam dłuższy czas. (Raszi)

usiadł przy studni – Tutaj słowo *wajeszew* wyraża raczej czynność siedzenia niż osiedlenia się, jak to było na początku wersetu. Mosze usiadł przy studni – na wzór Jaakowa, który poznał swą przyszłą żonę właśnie przy studni. (Raszi)

Przechodząc przez kraj, zatrzymał się przy studni. Podobnie Tora mówi o Jaakowie: „i napotkał miejsce” (*Bereszit* 28:11). Za każdym razem chodzi o nieprzypadkowe miejsce. (Sforno)

2:16 Zwierzchnik Midjanu – Według *Targum Onkelos*. Człowiek ten to Jitro, który był kohenem – zwierzchnikiem, w obu znaczeniach tego słowa: był zarówno kapłanem, jak i przywódcą. Najpierw służył bóstwu midjanickiemu, ale gdy odrzucił bałwochwalstwo, pozostał szanowanym przywódcą. (*Tanchuma*)

אֶת־הַיִּלָּד׃ וַתֹּאמֶר־לָהּ בַת־פְּרַעֲהַ לְכִי וַתֵּלֶךְ הָעֶלְמָה
 וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיִּלָּד׃ וַתֹּאמֶר לָהּ בַת־פְּרַעֲהַ הַיִּלְיָכִי
 אֶת־הַיִּלָּד הַזֶּה וְהִינִקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ׃
 וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיִּלָּד וַתְּנִיקְהוּ׃ וַיַּגְדֵּל הַיִּלָּד וַתְּבַאֲהוּ
 לְבַת־פְּרַעֲהַ וַיְהִי־לָהּ לְבָן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר
 כִּי מִן־הַפְּמִים מָשִׁיתָהוּ׃ וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה
 וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלַתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרֵי מִכָּה
 אִישׁ־עֵבְרִי מֵאַחָיו׃ וַיִּפְּן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּזְךְ
 אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל׃ וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וְהִנֵּה
 שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תִכָּה
 רַעְדָּ׃ וַיֹּאמֶר מִי שָׁמַיְךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטֵ עֲלֵינוּ הַלְהַרְגְּנִי
 אֹתָהּ אֲמִר כַּאֲשֶׁר הִרְגַתְּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה
 וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר׃ וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהַ אֶת־הַדָּבָר

רשי"י

הַרְצָה לִינֵק וְלֹא יִנֵּק לְפִי שֶׁהִיב עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִיבָה׃ (ח) וַתֵּלֶךְ הָעֶלְמָה. הַלְכָה בְּצִרְיֹת וּבְעֵלְמוֹת כְּעֵלָם׃
 (ט) הַיִּלְיָכִי. נִתְנַצְּחָה וְלֹא יָדָעָה מִכּוּ נִתְנַצְּחָה הִי שְׁלִיכִי׃ (י) מֹשֶׁה. כְּתַרְגוּמוֹ שְׁחִלְפִיָּה הוּא לְשׁוֹן הַבֹּאֲחָה צְלִי
 חֲרָמִי כְּמִשְׁחֵל צִינִיתָח מִחֻלְצָח. וְצִלִּי עֲבָרִי מִשְׁתִּיבֹו לְשׁוֹן הַסִּירֹתִיו כְּמוֹ לֹא יִמּוֹשׁ לֹא מִשׁוֹ. כִּף חֲצֵרוֹ מִנְחָס.
 וְחָנִי חֹמֶר שְׁחִינוֹ מִמְחַצְרַת מִשׁ וַיִּמּוֹשׁ חָלָל מִגְזַרַת מִשָּׁה וְלְשׁוֹן הַבֹּאֲחָה הוּא וְכֵן וַיִּמְשֵׁנִי מִמִּים רַבִּים. שְׁחֵלֹו
 הִיב מִמְחַצְרַת מִשׁ לֹא יִפְּנֵן לֹא־מִשְׁתִּיבֹו חָלָל הַמִּישׁוֹתִיבֹו כַּאֲשֶׁר יֵאֱמַר מִן קַס הַקִּימוֹתִי וּמִן קַצ הַשִּׁיבֹוֹתִי
 וּמִן קַצ הַבִּיאוֹתִי אֹו מִשְׁתִּיבֹו כְּמוֹ וּמִשְׁתִּי חַת עֵזֶן הַחֶרֶץ. חֲצֵל מִשְׁתִּי חֵינֹו חָלָל מִגְזַרַת תְּצַבָּה שְׁפַעַל שְׁלָבָה מִיָּסָד
 צְה"א צְסוֹף הַתְּצַבָּה. כְּגוֹן מִשָּׁה צְנָבָה עֵשָׂה לִיבָה פִּנְסָה כְּשִׁיבֹוֹחַ לֹא־מִר צְהָס שְׁפַעַלִּי תְצַבָּה חֵינֹוֹ ד צְמָקוֹס ה"א כְּמוֹ
 עֵשִׂיתִי צְנִיתִי פְּנִיתִי לְוִיתִי׃ (יא) וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה. וְהֵלַל קְצָר כְּתַב וַיַּגְדֵּל הַיִּלָּד. ח"ר יְהוּדָה צְר"ח כְּרַחֲשׁוֹן לְקוֹמָה
 וְהַשְּׁנִי לַגְּדֻלָּה שְׁמַנְבוֹ פִּרְעֹה עַל צִיתוֹ׃ וַיֵּרָא צְסִלְסָס. נָתַן עֵינָיו וְלָצוּ לְהִיּוֹת מִיָּלֶךְ עֲלֵיכֶם׃ אִישׁ מִלְרִי. נֹגֵשׁ
 הִיב מִמוֹנָה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיב מִעֲמִידָס מִקְרוֹת הַגְּצָר לְמִלְאֲכָסָס׃ מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי. מִלְקָהוּ וְרוֹדְהוּ
 וְצֵלְפָּה שֶׁל שְׁלוֹמִית צַת דְּבָרֵי הִיב וְנָסַן עֵינָיו צָה וְצִלְפָּה הַעֲמִידוֹ וְהוֹלִיאוֹ מִצִּיתוֹ וְהוּא חֲזַר וְנִכְנָס לְצִית וְצַח
 עַל חֲשֵׁפוֹ כְּסִבְרָה שְׁבוֹחַ צְעֵלָה וְחֲזַר הָאִישׁ לְצִיתוֹ וְהַרְגִישׁ צְדָבָר וְכַרְחָה אֹוֹתוֹ מִלְרִי שְׁהַרְגִישׁ צְדָבָר הִיב
 מִכָּהוּ וְרוֹדְהוּ כָּל הַיּוֹם׃ (יב) וַיִּפְּן כֹּה וְכֹה. רָחָה מִכּוּ עֵשָׂה לֹו צְצִית וּמָכּוּ עֵשָׂה לֹו צְצָבָה. וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ׃
 וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ. עֲתִיד לְלָחֵת מִמֶּנּוּ שְׁיִתְגַּיֵּר׃ (יג) שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֹבְרִים. דָּתֵן וְחֲצִירָס הַס שְׁחֹוֹתִירוֹ מִן הַמֶּן׃
 נָשִׁים. מְרִיבִים׃ לָמָּה תְּצַבָּה. חֲע"פ שְׁלָח הַכָּהֵן נִקְרָא רָשָׁע צְהַרְמַת יָד׃ רַעְדָּ. רָשָׁע כְּמוֹתָהּ׃ (יד) מִי שָׁמַיְךָ לְאִישׁ.
 וְהִנֵּה עוֹדָךְ נַעַר׃ הַלְכְּרָגִי חֲסָה חֲמֵר. מִכָּחַן חֲנוֹ לְמִדִּים שְׁהַרְגוּ צְשָׁס הַמְּפֹרָשׁ׃ וַיֵּרָא מֹשֶׁה. כְּפִשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ
 דָּחָג לֹו עַל שְׁרָחָה צִיִּשְׂרָאֵל רָשָׁעִים דְּלִטוֹרִין חֲמֵר מַעֲסָה שְׁמַח חֲיָנִס רְחוּיִין לְהַגְחָל׃ אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר. כְּמִשְׁמַעוֹ.
 וּמְדַרְשׁוֹ נֹדַע לִי הַדָּבָר שְׁהִייתִי שָׁמָּה עֲלָיו מִכּוּ חֲטָאוֹ וְיִשְׂרָאֵל מִכָּל ע' אֹוֹמוֹת לְהִיּוֹת נְדָדִים צְעִבֹוֹדַת כְּרָךְ. חֲצֵל
 רוֹחָה חָנִי שְׁהַס רְחוּיִים לְכָךְ׃ (טו) וַיִּשְׁמַע פִּרְעֹה. הַס הַלְשִׁינוֹ עֲלָיו. וַיִּצְקָשׁ לְכָרֵג חַת מִשָּׁה. מִסְרוֹ לְקוֹסְטִינְר

Ucieczka
Moszego do
Midjanu

i szukał [sposobności, jakby] zabić Moszego. Mosze uciekł [więc] od faraona i zatrzymał się w kraju Midjan. [Tam] usiadł przy studni. ¹⁶ Zwierzchnik Midjanu miał siedem córek. I przyszły [tam], naczepały [wody] i napełniły koryta, aby poić stado swojego ojca. ¹⁷ [Ale] nadeszli pasterze i odgonili je. Mosze stanął w ich obronie, [a potem] napił ich stado. ¹⁸ Przyszły do swojego ojca Reuela, a on je zapytał: Dlaczego tak szybko wróciłyście dzisiaj? ¹⁹ Odpowiedziały: Człowiek [z] Egiptu uratował nas z rąk pasterzy i jeszcze naczepał [wody] dla nas i napił stado. ²⁰ Zapytał swoje córki: Gdzie on jest? Dlaczego zostawiłyście tego człowieka? Zawołajcie go, niech zje [z nami] posiłek. ²¹ Mosze zgodził się zamieszkać z tym człowiekiem. A on dał Moszemu swoją córkę Ciporę [za żonę]. ²² Urodziła syna i nadał mu imię Gerszom, bo powiedział: Byłem przybyszem (*ger*) w obcym kraju.

Mosze
u Jitry

²³ W czasie tych wielu lat umarł król Egiptu. A synowie Jisraela jęczeli pod ciężarem pracy i wołali. Ich krzyk z powodu [tych] robót wznosił się przed Boga. ²⁴ Bóg usłyszał ich lament i wspomniął Swoje przymierze z Awrahamem, z Jicchakiem i z Jaakowem. ²⁵ Bóg widział [udręczenie] synów Jisraela i Bóg postanowił.

3

Czwarty
czytający

¹ Mosze doglądał stada swojego teścia Jitro, zwierzchnika Midjanu. Poprowadził stado za pustynię i przybył

Pardes Lauder

Słowo *kohen* (tu: 'zwierzchnik') sugeruje, że był pierwszym pośród nich, ale po tym, jak Jitro porzucił bałwochwalstwo, Midjanici wykluczyli go ze społeczności, zabronili mu mieszkać razem z nimi i prześladowali jego córki. (Raszi) Ponieważ Midjanici odrzucili Jitrę i prześladowali jego córki, córki Jitry przychodziły do wodopoju wcześniej, by uniknąć napastowania i nieprzyjemności. (Ramban)

2:17 odgonili je – Z powodu zakazu zadawania się z Jitro. (Raszi)

Mosze stanął w ich obronie – Ponieważ wszyscy oni byli cudzoziemcami (nie-Hebrajczykami), nie szukał zemsty ani nie starał się poprawić ich zachowania przez upomnienie, lecz wstał, by wyzwoić uciskanych od ich gnębieli. (Sforno)

2:18 Przyszły do swojego ojca Reuela – Opowiedziały to swojemu dziadkowi Reuelowi, a nie swojemu ojcu, ponieważ Jitro zajmował się wówczas służbą w swojej świątyni midjańskiej. (Ramban)

2:19 Człowiek [z] Egiptu – Ubranie Moszego było ubraniem Egipcjan. Inne wyjaśnienie: Mosze, będąc najskromniejszym z ludzi, nie uważał, że należy mu się jakaś wdzięczność, powiedział więc do córek Jitro: 'Cokolwiek się zdarza w tym świecie, dzieje się przez *haszgacha pratit* (Opatrzność Boga, która dotyczy indywidualnie każdego człowieka). To, że teraz tu jestem, nie jest moją zasługą, lecz wynikiem czegoś, co wydarzyło się w Egipcie'. Opowiedział im o zdarzeniach, które spowodowały, że musiał uciekać. *Isz Micri* – 'człowiek [z] Egiptu' – bił starszego Żyda. 'Stanąłem w jego obronie i dlatego musiałem uciekać. To z powodu *isz Micri* jestem tutaj'. Gdy córki wróciły do domu, powiedziały: 'Dzięki *isz Micri* – 'człowiekowi [z] Egiptu' – zostałyśmy uratowane'. (Szemot Raba)

2:20 Gdzie on jest? – Gdy nieznajomy wyświadczy ci przysługę, nie godzi się nie zaprosić go do domu i nie okazać mu grzeczności. (Or Hachajim)

הָיָה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פָרְעֹה
 טו וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיָּשָׁב עַל־הַבְּאֵר: וַלְכַתְּוּ מִדְיָן שְׁבַע
 בָּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַרְהָטִים
 יז לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׂוּם וַיִּקָּם
 יח מֹשֶׁה וַיּוֹשְׁעֵן וַיִּשְׁקוּ אֶת־צֹאנָם: וַתִּבְאֵנָה אֶל־רְעוּאֵל
 יט אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְּוַע מִהֲרַתְּוּ בְּאֵ הַיּוֹם: וַתֹּאמְרוּן אִישׁ
 מִצְרֵי הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁקוּ
 כ אֶת־הַצֹּאן: וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיִן לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן
 כא אֶת־הָאִישׁ קְרָאָן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת
 כב אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צַפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה: וַתֵּלֶד בֶּן
 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֶרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ
 נְכַרָּה: פ

כג וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּיִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם
 כד אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
 נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבֹרָהֶם
 כה אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 ג רביעי א וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ס וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ
 חֲתָנֹו כִּהְיוּ מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא

רשי"י

לְהַרְגוֹ לֹא שָׁלַטָה צוֹ הַחֲרָב הוּא שְׁחָמַר מֹשֶׁה וַיִּלְלֵי מַחְרָב פִּרְעֹה: וַיִּשַׁב צֹאֲרָן מִדְיָן. וְהַשְׁבַּע שָׁם כְּמוֹ וַיִּשַׁב
 יַעֲקֹב: וַיִּשַׁב עַל הַבְּאֵר. לְשׁוֹן וַיִּשְׁבַּח לְמַד מֵיַעֲקֹב שֶׁמִּדְּוַע לוֹ וַזּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר: (טו) וַלְכַתְּוּ מִדְיָן. רַב עֲצָבָן וַפְרָשׁ
 לוֹ מֵעֲבֹדַת הַלְּלִיּוֹת וְנִדְוָהוּ מֵאֲלָנִים: אֵת הַבְּרֵטִים. אֵת בְּרֵכּוֹת מְרוֹאֹת הַמַּיִם הַעֲשׂוּיֹת צֹאֲרָן: (יז) וַיִּגְרְשׂוּם.
 מִפְּנֵי הַבְּדוּיָה: (כ) לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן. הַכִּיר צוֹ שְׂחָוּהוּ מִזְרַעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לְקַרְחָתוֹ: וַיֹּאכַל לֶחֶם. שְׂמַח
 יֵשׁוּ אַחַת מִכֶּסֶד פִּד"ח כִּי אֵם הַלְחָם הָשָׂר הוּא אוֹכְלִי: (כא) וַיּוֹאֵל. כְּתַרְגוּמוֹ (ס"א) כְּמַשְׁמַעוֹ) וְדוּמָה לוֹ הוֹאֵל
 נָח וַיִּזֵּן. וְלוֹ הוֹאֵלְנוּ. הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר. וּמִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן חָלָה נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יִזוּחַ מִמִּדְיָן כִּי אֵם בְּרֵשׁוֹתוֹ: (כג) וַיִּזְכֹּר
 צִמְיִים הַרְבִּיִּים הַכֶּסֶד. שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵּר צִמְדָן וַיִּמָּת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִזְכִּירוֹ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּבָה. וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה וְגו' וְצָחַק
 וְשׂוֹשָׁה עַל גְּדוּ וְלִקְדָּה נִסְמְכוֹ פִּרְשִׁיּוֹת הַלְלוּ. צִר"י: וַיִּמָּת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. נִלְשָׁרַע וְהָיָה שׂוֹחֵט תַּיִנוֹקוֹת
 יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ צְדָמָם: (כד) נַאֲקָתָם. לְעַקְתָם. וְכֵן מַעִיר מֵתִים יִנְחָרוּ: אֵת בְּרִיתוֹ אֵת אֲבֹרָהֶם. עַם אֲבֹרָהֶם:
 (כה) וַיַּדַּע אֱלֹהִים. נָסוּ עֲלֵיהֶם לִבּוֹ וְלֹא הָעֵלִים עֵינָיו: (ס) אַחַר הַמִּדְבָּר. לְהַתְחַח מִן הַבְּגָל שֶׁלֹּא יִרְעוּ צְשׂוֹת